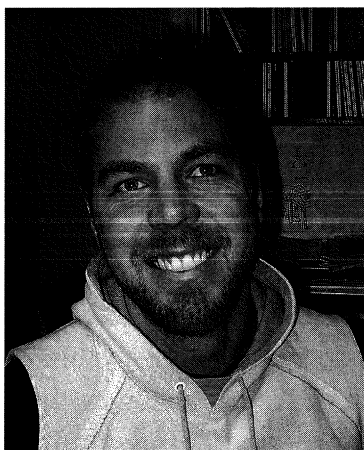


Pojkflickan, fotbollsflatan och alla andra

Myt och verklighet i svensk damfotboll

JESPER ANDREASSON är doktorand i sociologi vid Lunds universitet och innehar en doktorandtjänst vid högskolan i Kalmar. I sitt avhandlingsarbete analyserar han enkönade idrottskollektiv utifrån olika perspektiv hämtade från kritisk mansforskning och feministisk teori.



den svenska idrottsrörelsens ursprung kan härledas till dels tävlingsidrotten, dels Linggymnastiken (Olofsson 1989). Tävlingsidrotten, som importerades från England under sent 1800-tal, hyllade värden såsom rivalitet, tuffhet och fysisk styrka. Därmed kom den att genomsyras av en viktoriansk version av maskulinitet. Bakom utformningen av Linggymnastiken fanns en grundläggande tanke om att idrottsutövande skulle utföras vetenskapligt, enligt ett schema som tillgodosåg kroppens fullständiga utveckling. Målet var att utveckla en harmonisk och fulländad kropp. Inom såväl tävlingsidrott som Linggymnastik har det varit manliga idrottsutövare som tänjt på gränserna för vad kroppen klarar. (Hellspong 1991 och Guttman 1991)

Sportens association med maskulinitet är inte naturgiven. Alliansen mellan idrott och maskulinitet bör snarare ses som historiskt, socialt och kulturellt producerad. En konsekvens av idrottens förbindelse med maskulinitet är att kvinnors idrottsintresse och idrottsliga prestationer tolkas och värderas annorlunda än mäns. Hargreaves (1994) menar att kvinnors lust för idrott alltid bemötts med stor skepsis. De har ansetts vara undermåliga för något så maskulint som idrott.

Det finns omfattande forskning om maskulinitet och idrott och hur män blir bekräftade i sin manlighet genom att springa, svettas och tacklas på idrottsarenor.¹ Forskning om vad som händer med kvinnor som "kliver in" på en traditionellt manlig arena med dess normer, koder och ett manligt språk förefaller inte lika vanlig. I denna text diskuteras vilka effekter idrottens maskulint definierade historia och den specifika kulturmiljö som fötts ur denna historik kan ha på några unga damfot-

bollsspelare. Kvinnorna i det allsvenska fotbollslaget Solby IK² utgör det empiriska nedslag genom vilket jag avser illustrera hur genus konstrueras och rekonstrueras i en damfotbollsgemenskap. Spelarna i Solby IK har skilda bakgrunder; några jobbar, andra går fortfarande i grundskolan. Den äldsta som jag intervjuat är 31 år gammal och den yngsta 16 år. Medelåldern ligger på dryga 20 år.

I den fortsatta framställningen diskuteras dels hur kvinnorna i Solby IK förhåller sig till maskulina och idrottsliga idealiseringar inom idrotten, dels hur de konstruerar och rekonstruerar föreställningar om och uttryck för femininitet i en miljö som tillskrivs maskulinitet. Texten närmar sig olika teman successivt utifrån den gemenskap och föreningsmässiga vardag som kvinnorna i Solby IK delar. Med ett kulturteoretiskt perspektiv ser jag kvinnorna som aktörer som agerar och reagerar på hur damidrotten definierats och betraktats historiskt. Kvinnornas sätt att förhålla sig till idealiseringar och myter om damfotboll/damidrott betraktar jag dels som svar på idrotten som manligt definierad, dels som uttryck för identitet. I kvinnornas berättelser är olika föreställningar om kön ständigt närvarande.

MASKULINA IDEALISERINGAR

Connell (1987/1996) diskuterar hur olika uttryck för maskulinitet struktureras i relation till varandra i ett dominansförhållande. Han utgår ifrån att det alltid är någon form av maskulinitet som glorifieras/idealiserats och kallar detta för den hegemoniska maskuliniteten. Hegemoni hänvisar till en kulturell dominans och dynamik som gör det möjligt för en viss grupp (män) att upprätthålla en ledande

position i samhällslivet (Connell 1996, Strinati 1995). I inledningen av denna text tydliggjordes att en viss typ av maskulinitet, som bl.a. framhåller egenskaper såsom fysisk styrka, kondition och snabbhet, föreföll särskilt gångbar i idrottsliga sammanhang.

Denna bild av maskulinitet kan antas ligga nära en hegemonisk position inom idrotten. Den dominerande maskuliniteten kan därmed liknas vid en auktoritet som anger vilka egenskaper och värden som de som utövar idrott bör eftersträva för att betraktas som dugliga.

Vad jag själv tycker är viktigt är att man absolut inte har någon rädsla för att gå in i en närkamp. Ska jag smälla på en människa i en närkamp, någon som kanske är två decimeter längre än mig, och jag tror att jag har förlorat slaget redan innan jag går in på grund av att hon är större än mig, då har jag också redan förlorat det. Jag är ju väldigt liten så jag kan inte ha rädsla när jag går in i närkamper. Det är viktigast att våga. Sen finns det ju andra fysiska egenskaper som snabbhet och sånt. Men jag skulle vilja säga att våga och bemästra rädslan är viktigast när det gäller psykiskt och sen snabbhet och styrka när det gäller det fysiska. (Lisa)

Styrka, mod och atletisk skicklighet har alltid betraktats som goda egenskaper för män. För kvinnor, däremot, har samma egenskaper betraktats som mindre värda och beskrivits i nedsättande termer. Inte sällan har kvinnliga atleter stereotypifierats som okvinnliga, manhaftiga och lesbiska till följd av sin duglighet i idrott (Hargreaves 1994, Fundberg 2003). De egenskaper som Lisa ovan beskriver som centrala för en skicklig fotbollsspelare vittnar om en maskulint definierad hegemonis närvaro, vilket kanske inte helt oproblematiskt låter sig förenas med föreställningar om och uttryck för femininitet.

Det hör man rätt så ofta, det kommer upp emellanåt, att tjejer ska vara hemma och laga mat och inte idrotta. Typ den klassiska, att tjejer inte kan, och att tjejer ska. Det har man ju hört sådär. Det är ju framförallt tjejer som spelar fotboll och sådär då. I skolan, när vi har haft teori då i fotboll, då har vi en kille i klassen som var på oss. Jag vet inte om han var avundsjuk för att det gick så bra för oss i TV och sådär, men han var ju på oss hela tiden. Han höll på sådär att tjejer ska inte det och inte det. Nä, så det är sådär skillnad. (Jennie)

Nidbilder av idrottsskivinnor har funnits länge. Kvinnor har i själva verket alltid varit närvarande inom sporten, i form av "hjälplosa" figurer och spektakel, som den maskulina rörelsens, fartens och styrkans antites (Bjurström 1995). Det är samma princip som fastställer att det är maskulina egenskaper som uttrycks och konstrueras inom idrotten, som stereotypifierar kvinnliga atleter. Medan kvinnliga idrottsutövare har "tvingats" vänja sig vid att få såväl femininitet som sexualitet ifrågasatt, så har män hyllats för sina idrottliga prestationer. (Cahn 1994, Messner 1992)

Myter kan ses som sociala konstruktioner genom vilka olika berättelser om verkligheten ges form (Barthes 1970). Att idrott har betraktats, och fortfarande betraktas, som mer förenlig med manlighet än kvinnlighet är enligt detta perspektiv en myt som legitimerar en manlig dominans. Även i Solbykvinnornas berättelser ryms mytiska föreställningar om hur idrotten har påverkat och format dem i relation till andra kvinnor. Det finns i detta avseende inte några vattentäta skott mellan myt och verklighet.

Alltså, vi är nog lite mer, ja, va ska man säga, lite mer frispråkiga, tror jag. Lite mer. Vi sitter inte och filar naglarna. Man kan inte vara sän. Jag menar i fotbollen så måste man ju ge allt. Kondition, till exempel, är ju viktigt. Jag orkar

en hel match. Jag orkar mala en hel match. Jag kan mala sönder motståndaren. (Felicia)

I citatet ovan framgår att Felicia bär med sig en associationsbild om damfotbollens "icke-feminina" innehåll. Istället för att vara överksam är hon som damfotbollsspelare ute och jagar en boll. Genom att distingera sig från "andra kvinnor" kan Felicia därmed konstruera en femininitet som ligger nära de ideal som hon och de andra kvinnorna i laget eftersträvar som fotbollsspelare.

"BIFF" OCH/ELLER "BABE"?

När unga kvinnor, såväl som män, lägger mycket tid på idrott förändras kroppen fysiskt. Kroppsligheten är i detta avseende dynamisk och föränderlig. De som till exempel väljer att spela fotboll på elitnivå har inte bara en historiskt maskuliniserad institutions idealiseringar att förhålla sig till. De måste också förhålla sig till den egna kroppens omvandling och dess betydelse för självuppfattningen.

Kroppar kan inte förstås som neutrala medier för social praktik. Deras materialitet spelar roll. De vill vissa saker och inte andra. I sociala praktiker som sport, arbete och sex uppträder kroppar som *egna aktörer*. (Connell 1996:85)

I Johanssons (1997) studie av gymkultur och muskelbyggande tydliggörs en kroppsreflexiv hållning genom gymbesökarens ansträngningar att skapa en hård och fast kropp, och därmed en önskad identitet. Även om detta flexibla förhållningssätt till kroppen inte är lika utpräglat bland kvinnorna i Solby IK är det uppenbart att de tänker mycket på den egna kroppen och dess betydelser. Kvinnorna förhandlar om kroppens önskade konstitution genom

att förhålla sig dels till den egna kroppens gestalt och förändring, dels till de ideal de försöker uppnå som kvinnor och som fotbollsspelare. I detta förhandlande kroppsprojekt är maskulinitet och femininitet två ständigt närvarande kategorier som kvinnorna beaktar och använder som grund för värderingar.

Alltså, ett tag kände jag att nu vill jag inte ha mer muskler. Jag vill inte vara någon sån där jättebiff. Samtidig så vill man ju ändå ha en sån här vältränad kropp, men till en viss gräns med muskler och sådär. Man har en gräns inom sig på nåt sätt. (...) Det är ju när man har lite mer klänning och sådär, det är ofta då man ser det. Och som lär och sånt. Man vill ju inte ha värsta låren, alltså muskler och så heller. (Jennie)

Rent kroppsligt kan elitidrottande kvinnor (åtminstone inom vissa grenar) sägas vara införlivade i en slags "maskuliniseringsprocess". I citatet ovan försöker Jennie tydliggöra vart hon drar gränsen mellan rätt och fel, maskulint och feminint. "Biffen" utgör i detta fall ett maskulint ideal som hon både värjer sig för och önskar närma sig. Douglas (1966) menar att det finns en tydlig förbindelse mellan kroppsliga gränsdragningar och en samhällelig ordning. En motvilja mot "könsordning" kan i detta fall tolkas som en vilja att visa hänsyn till den samhälleliga ordning och de konventioner som definierar maskulint och feminint i polariserade former. Att bli för mycket "biff" symboliserar i detta fall en nedsmutsad/solkad femininitet.

Man tänker ju ändå på hur det ska se ut. Man vill inte bara ha en kropp som ska passa fotbollen utan det ska vara snyggt annars också. Eller så tycker jag i alla fall, jag vet inte hur de andra tycker, men det ska vara både och. Det är viktigt hur man ser ut ändå, inte bara i fotbollen. Ja som fotbollslär, jag skulle ju vilja att dom var mindre, det vill dom flesta i laget, tror jag. Men

framförallt så tränar man ju för fotbollen, för att bli större. (...) Alltså jag skulle nog behöva upp en sex, åtta kilo, för att kunna riktigt sätta till i närkamper, och det vet jag ju inte om jag vill till att göra. Egentligen skulle jag behöva det för fotbollen. Det är svårt. Ibland skojar vi om bröst också. Det är ju bara opraktiskt att ha för stora när man ska hålla på med fotboll; dom blir ju mindre också när man tränar mycket. Men det är ju många som skojar om att man kunde tagit det man hade över i låren och sen satt i bröstet i stället. Det skojar man lite om så. Att man får mer balans eller va man ska säga. (Jonna)

Ovan betraktas den biologiska kroppen som ett subjekt som både "överbaskar" och "sviker". För Jonna utgör de kroppsliga förändringar som hon ställts inför, till följd av sitt idrottande, en utmaning mot hennes anspråk på att se kvinnlig ut.

Ett något extremt exempel på brist på överensstämmelse mellan kropp och identitet utgörs av kvinnliga bodybuilders som, då de "tränat bort" sina bröst, ser bröstimplantat som ett sätt att återskapa "femininitet". Bikiniprydda står dessa kvinnor (bodybuilders) skyltande inför en (oftast manlig) jury (som bedömer dem). I en kombination av extrem muskelstyrka och traditionell feminin sminkning och "kostymering" materialiserar dessa kvinnor en ambivalens. De är "biff" och "babe" på samma gång. De förlöjligar och splittrar traditionella genuskonventioner samtidigt som de underbygger dem (Cahn 1994). Valet att satsa på fotboll ställer kvinnorna i Solby IK inför en liknande, om än inte lika dramatisk, kroppslig förändring. Benmuskler växer sig stora och bröst blir mindre när fett transformeras till muskler. Många traditionellt kvinnliga attribut hotas i denna bemärkelse av "av-femininisering".

Clasen (2001) menar att kvinnor som håller på med fysisk och tävlingsinriktad

Fotbollsplanens mått och dess funktion, liksom bollens omfång är könsneutrala. Här tas inga hänsyn till resonemang kring hur man bör förhålla sig till idealiseringar och myter kring damfotbollen.

Källa: Nationalencyklopedin, 1991.

sport tvingas överdimensionera sin kvinnlighet då deras närvaro annars hotar definitionen av idrottens maskulina inslag. Flera av kvinnorna i Solby IK har, till skillnad från kvinnliga bodybuilders, svårt att se att någon i deras gemenskap skulle kunna förstora sina bröst för att "återskapa" en distinkt femininitet. En anledning till detta är att det är opraktiskt för det fortsatta fotbollsutövandet. En annan är att det rimmar illa med de idealiseringar och kulturella värden som kvinnorna hyllar som fotbollsspelare. Kvinnorna i Solby IK har svårt att överdriva sin kvinnlighet om de vill uppfattas

som framgångsrika elitfotbollsspelare. De måste snarare, för att ses som seriösa, närma sig ett maskulint ideal. Detta avspeglas tydligt i det sätt varpå kvinnorna distingerar sig från andra kvinnor, det vill säga från dem som inte idrottar.

Emmi: Alltså, hållning är nog lite mer grabbig, tror jag; andra tjejer kanske sitter lite mer såhär och viker ihop benen och vi kanske mer lite såhär slapt och hängigt. Typ hänger på stolen med benen brett isär.

Jesper: En annan stil menar du?

Emmi: Alltså, jag tror nog det är mest på planen. Jag tror inte det är när jag går i vanliga kläder. Som nu tror jag inte

någon tänker att jag spelar fotboll genom att se på stilen. Men när man får på sig träningskläder och går på planen, då blir man lite mer... man går lite annorlunda.

Det är inte bara kroppsliga förändringar som kvinnorna i Solby IK har att förhålla sig till. Sättet att föra sig, den sociala presentationen, bör uppfattas som intimt sammanflätad med olika föreställningar om kön. För Emmi tar den "klädesdräkt" och sociala inramning som följer med fotbollsspel sig uttryck i hennes sätt att gå, tala och föra sig på en fotbollsplan. När hon drar fotbollsstrumporna över ben-skydden och tejpar fast dem för att de inte skall kasa ner konstruerar hon också en maskulin identitet.

Fysisk träning och idrottsutövande har ofta kommit att handla om att stärka redan existerande könsidentiteter. Kvinnorna i Solby IK är i egenskap av kvinnor snarare inbegripna i en dekonstruktion eller förflyttning av gränserna för vad som betraktas som manliga och kvinnliga praktiker. De idealiserar maskulinitet och femininitet olika beroende på i vilken situation de befinner sig eller vilket perspektiv de har på tillvaron.

"LAGOM" VACKER – POJKFLICKAN

En sport kan betraktas som könsneutral eller klassificeras som antingen manlig eller kvinnlig. Fotboll som betonar fysisk kontakt genom aggressivt beteende sammankopplas vanligen med maskulinitet och unga män. En ung flickas intresse för fotboll framkallar en strävan att, i likhet med unga fotbollsspelande pojkar, efterlikna och närma sig de manliga ideal som dominerar i fotbollssammanhang. I denna process, i vilken distinktioner till kvinnor

som inte intresserar sig för idrott utvecklas, förvandlas helt sonika fotbollstjejen till en "pojkflicka".

Jag tror nog alla vi i laget har varit pojkflickor när vi var små. Det måste väl alla i laget sagt till dig? Jag har ju lekt mest med pojkar. Jag har alltid velat vara ute, jag har inte lekt med dockor och sånt utan det har hellre varit med bilar och grabbar och såhär. Det har det alltid varit. Det tror jag är generellt. Alltså när man pratar om det så tror jag nog att alla har varit lite mer så. Man går ju hem mer hos killar. (Felicia)

Många av kvinnorna i Solby IK menar att de alltid trivts bättre med killar. Deras fotbollsintresse gjorde det "naturligt" för dem att umgås med pojkar istället för flickor. Kia utgör ett bra exempel på "pojkflickan". Vid ett intervjutillfälle hemma hos henne tar hon fram bilder från en juniorturnering som hon deltog i många år tidigare. Hon berättar att hon tränade med killar som junior, "så länge hon fick". Hon visar ett fotografi som föreställer tre unga fotbollsspelare. Alla ser ut att vara unga killar. Spelarna står glada uppställda intill en fotbollsplan. "Det gick bra för mig i den turneringen", berättar hon stolt. "Kan du se vem som är jag?" Jag har svårt att se vem som skulle kunna vara Kia men pekar efter ett tag på spelaren i mitten:

Ja det är jag. Så man kan ju säga att pojkflicka var jag (skratt). Det var liksom till och med så att när jag spelade, det var finalen, då kom deras, det andra lagets, tränare fram. Han kom fram och sa: "nä, hon ska med in i omklädningsrummet, jag tror inte på att det är en tjej". Han skulle liksom kolla om jag var en tjej eller kille. Så pojkflicka har jag varit. (Kia)

Tränaren för motståndarlaget hade svårt att förena Kias skicklighet på fotbollsplanen med bilden av henne som (blivande) kvinna. Han kanske inte ville acceptera

att hans "grabbar" blev utspelade av en tjej. Den enda förklaring han fann rimlig var att hon (Kia) egentligen var en han. Även om bilden av "pojkflickan" ses som naturlig och tämligen oproblematisk i Solby så finns det mytiska berättelser om kvinnliga atleter som de inte gärna vill identifiera sig med.

Man kan ju inte säga att man kan se på någon idag att dom spelar fotboll. Förr då, med Pia Sundhage, så var det lite mer det här manhaftiga och stora. Dom hade kort frisyr och lite så. Men så kan man nog inte säga nu, eller kan man inte säga nu, helt säkert. (Felicia)

Kvinnorna i Solby IK känner väl till hur damfotboll har uppfattats och gör tydliga distinktioner mot den "forna" fotbollskvinnan. De menar att femininitet och fotboll är mer förenligt nu än vad det har varit. De svenska damfotbollspionjärerna som etablerade svensk damfotboll under 1970-talet har enligt kvinnorna ersatts med en ny, mer femininiserad, damfotbollsgeneration (Wegerup, 2003). I mina samtal med kvinnorna mötte jag ofta denna typ av värjande retorik, där de å ena sidan beskrev sig som "lite grabbiga" samtidigt som de hävdade att de såg ut som och var "vanliga" tjejer. Detta kan tolkas som att kvinnorna med retorikens hjälp försöker räta ut en ambivalens de själva bär inom sig, och som de förkroppsligar genom att ömsom stereotypisera bilden av den "feminina kvinnan", ömsom närma sig densamma. Kvinnorna växlar här i förhållningssätt och bevakar gränserna både för vad som betraktas maskulint och feminint, för att undvika att gå "för mycket" åt något håll.

Alltså, man känner sig absolut inte manlig. Och man känner sig inte omedveten heller, men jag bryr mig inte så. När man är väldigt feminin är man väldigt noga med hur man

sminkar sig och man är väldigt noga med hur man ser ut när man går ut. Man kan inte gå till konsum utan att göra i ordning sig typ. Samtidigt så skulle jag också vilja vara lite mer feminin någon gång ibland och måla naglarna och sånt. Men, alltså, jag bryr mig inte. Jag vet inte, men jag skulle nog inte kalla en enda i laget för väldigt feminin. (Åse)

Uppfattningar om fotbollens innehåll (vara som man vill) och stereotypa föreställningar om femininitetens potentiellt tvingande karaktär (att inte kunna gå ut utan smink) är svårförenliga. Även om Åse ibland önskar att hon kunde vara lite "mer feminin" ser hon föga nytta med femininitet på en fotbollsplan. I Solby IK kan man prioritera skönhet, men inte i samband med fotbollsspel.

Vi hade en tjej en gång som kom och träna några gånger och var med på någon träningsmatch också. Hon gick in på toaletten och så kom hon ut med röda läppar. Vi bara (gapar för att illustrera ett förvånat uttryck och skrattar), men hon slutade efter ett tag, hon var inte med så länge. Hon kände sig nog inte riktigt hemma. Nä, men några såna är det väl inte direkt. (Saga)

Den nya spelaren, med rödmålade läppar, hade svårt att läsa av vilken typ av framträdande hon och de övriga i Solby IK stod inför. En fotbollsspelare, man såväl som kvinna, som joggar in på en fotbollsplan med rödmålade läppar passar inte med den bild som kvinnorna i Solby önskar förmedla av sitt kollektiv. För dem är fotbollsspelandet förenat med föreställningar om maskulinitet, vilket gör de röda läpparna opassande för ett offentligt framträdande. Det är troligt att kvinnorna i Solby inte hade reagerat alls om den nya lagkamraten, istället för att sminka sig, torkat bort en gammal sminkning innan hon lämnade omklädningsrummet för att spela fotboll. Hon hade då agerat mer i

linje med kollektivets normer för offentliga fotbollsframträdanden.

Ja, alltså, det finns ju några som liksom aldrig sminkar sig. Annars är det ju många som gör det. Vardagligt är det ju inte så jättevanligt att dom i laget sminkar sig. När det är fest och så där och man ska vara lite finare, då sminkar man ju alltid sig. Det gör man ju för man känner sig ju ändå finare med smink. Men sen samtidigt vill man ju inte vara beroende av det heller, alltså att man bara känner sig fin när man har smink. (Jennie)

I citatet ovan uttrycks ett kluvet förhållande till smink, vilket tydliggör hur olika idealiseringar verkar inom gruppen i form av situationella gränsdragningar. I kvinnornas gemenskap sätts subtila gränser som talar om vad som är "rätt" i olika situationer. I Solby IK använder man sig vanligen av mindre uppseendeväckande metoder än smink för att förbereda sig för mötet med det offentliga.

Sen går vi ner och byter om och då har vi ofta väldigt gott om tid på oss för det är typiskt tjejer att gå på toa hundra gånger och sätta upp håret och det ska sprejas där och fixas där. Så det tar väldigt lång tid, men det tycker jag är skönt. Jag är kanske inte den mest extrema, men alltså innan uppvärmningen så fixar ju många håret och går på toa och sprejar och, ja, sen brukar vi få massage ibland innan. Och har vi ingen massör så brukar vi massera varandra lite. (Lisa)

Ovan agerar kvinnorna enligt Lisa som "typiska tjejer". Den disciplinerade, snabba och muskelstarka "fotbollskvinnan" är då inte tydligt närvarande. Det ambivalenta förhållningssätt, som kvinnorna gav uttryck för när de diskuterade kroppsliga förändringar och muskler, synliggörs även ifråga om att "fixa till sig". I definitionen av sig själva som fotbollsspelare och (f.d.) pojkflickor förefaller frågan om smink

(eller inte) svärgripbar. Det tycks råda en enighet om att man kan göra sig fin endast så länge det inte syns att man gjort det. Vad kvinnorna därmed försöker göra är att konstruera en typ av femininitet som vänder sig mot såväl uppenbara "skönhetsaspekter", såsom bröstförstoring och mycket smink, som manhaftiga fotbollspionjärer med "bufflig" framtoning och kort hår. Någonstans mitt emellan dessa båda stereotyper placerar kvinnorna in sig själva och sina lagkamrater.

DAMFOTBOLL OCH SEXUALITET

Intimitet mellan män är striktare reglerad än mellan kvinnor (Lalander & Johansson 2002). Johansson (2000) menar att spontana utlevelser av kroppslig närhet mellan män sällan uppstår, och om det sker är det nästan uteslutande vid avgränsade tillfällen. Detta är på grund av att "det intima" förknippas med "det kvinnliga" (ibid). Män är så ovana vid intimitet till andra män att uttryck för närhet ofta iscensätts på ett överdrivet sätt för att legitimeras (Andreasson 2003). Medan män många gånger upplever att de måste ritualisera sitt agerande för att komma varandra nära ses inte detta som lika problematiskt för kvinnor. Detta har fått konsekvenser för hur kvinnor har betraktats inom idrotten (Peper 1994). Cahn (1994) har också diskuterat detta:

Given the long association between athleticism and male virility, it was not surprising that there should be speculation about lesbianism among athletes. For decades critics of women's sport had linked "mannishness" to sexual deviance, claiming that masculinized female athletes would inevitably acquire masculine sexual characteristics and interests as well. The fear of female sexuality unleashed from femi-

nine modesty and male control runs like a constant thread through the history of women's sport. (Cahn 1994:164–65)

Wegerup (2003:93) skriver i fotbollsmagasinet Offside att "den som ger sig på det andra könets sport möts av motstånd och fördomar; manliga konståkare i paljett och trikå ses som omanliga och "bögar", kvinnliga fotbollsspelare ses som okvinnliga och "fotbollsflator".³ Flera av spelarna i Solby IK har själva, på olika sätt, upplevt yttringar av damfotbollens lesbiska etikett.

När jag gick till Solby så sa dom att där är alla lesbiska, i det laget. Alltså laget hade ju en sån stämpel. Det var så man såg på laget. Många har synen att fotbollstjejer är lesbiska tjejer likasom. Och att, ja, de är lite manliga. (Marie)

I Solby finns det lesbiska spelare men långt ifrån alla är det. När Marie började spela för Solby IK förväntade hon sig att stora delar av laget skulle bestå av homosexuella. I Maries berättelse blir det tydligt att hon i fråga om lesbiskhet inom damfotbollen både har en historisk association (myt) och en verklighet att förhålla sig till. I myten om "fotbollsflatan" framställs damfotbollsspelaren som ett könsblandat spektakel. I Solby IK däremot är de lesbiska lagkamraterna, till skillnad från bilden av fotbollsflatan, verkliga kvinnor av kött och blod; de är vänner och inga nidbilder. I de unga kvinnornas vardagsverklighet sammanfaller myten och verkligheten.

Det finns ju ganska mycket lesbiska i damfotbollen och det finns det i vårt lag också. Och det påverkar absolut, jättemycket. (...) Jag tror faktiskt inte jag känner en enda lesbisk människa som inte spelar fotboll, så det är ju klart att det hör ihop med fotboll. Varför det gör det vet jag inte men alltså om man tittar till exem-

pel på XXX (annat allsvenskt damlag) så är det jättemånga lesbiska där också. Jag har ingen aning om varför man blir lesbisk. Jag vet inte om man dras till varandra. Och vissa är ju lite manligare. (Lisa)

Enligt Griffin (1998) är det vanligt att idrottskvinnor, lesbiska eller inte, försöker distansera sig från det lesbiska stigma genom ett homofobiskt och heterosexistiskt agerande. Kvinnorna i Solby IK förefaller inte falla in i någon sådan typ av utåtagerande homofobi. Snarare menar de att den lesbiska närvaron är tämligen oproblematiske. De lesbiska lagkamraterna ses som "vem som helst", en lagkamrat som vilken annan.

Emmi: Det har blivit jätteöppet och sådär helt plötsligt.

Jesper: Varför tror du att det har blivit så?

Emmi: Jag vet inte men det känns som om... ett tag kändes det som om det var någon trend eller nåt sånt där, för så mycket kan det inte va tyckte man. Men jag vet inte, kanske för att det börjar bli mer öppet. Så nu vågar kanske vissa, som kanske inte vågade det innan, visa att dom är lesbiska. Då vågar dom gå ut med det. Men jag tycker ändå att det är överdrivet många gånger. Det är därför jag tycker att det är lite konstigt. Det måste vara nåt fel. Men, nä, jag har inte nåt alls emot det, för att jag ser dom alltså som kompisar bara. Alltså, jag tycker jättemycket om dom.

Trots den påtalade öppenheten inför den lesbiska närvaron i kollektivet kan man ovan ana en viss tveksamhet i flera av de heterosexuella kvinnornas berättelser. Denna tveksamhet tolkar jag främst utifrån det understöd som förekomsten ger till myten om "fotbollsflatan". Den lesbiska närvaron stödjer, som myt betraktat, en bild av att kvinnor inte skall/bör syssla med fotboll.

Det är vanligt, det kan jag ju säga. Och det blir ju tråkigt för dom som inte är det. Det är tråkigt att få höra det hela tiden att: "åh du är homosexuell, du spelar fotboll". Alltså, man får förklara, typ, 300 gånger att man inte är lesbisk. Men det är ju jätte, alltså det är vanligt. (...) Dom kommer alltid dom frågorna. Liksom, man skulle nästan ha ett svar i pannan och gå runt med, så att alla förstod att man inte var lesbisk. (Jennie)

Till följd av att fotbollsintresset sammanfaller med lesbisk närvaro i Solby IK "riskerar" även heterosexuella spelare att få sin sexualitet ifrågasatt. För Jennie, liksom för många andra i Solby, är den lesbiska närvaron problematisk i det avseendet att den tvingar henne att balansera/förhandla mellan, å ena sidan den tillit och de varma känslor hon har för sina lesbiska lagkamrater, å andra sidan ta avstånd från den mytiska berättelse som den lesbiska närvaron bidrar till att reproducera och som gör att hennes egen sexualitet ifrågasätts.

KONKLUSIONER

Mytologier om kvinnliga atleter konstruerades långt innan kvinnorna i Solby IK spelade sin första fotbollsmatch. Föreställningarna om den manhaftiga pojkflickan eller den lesbiska atleten var ett sätt att bemöta själva frågan om kvinnors tillträde på idrottsliga arenor. För att befästa rådande könsordning konstruerades den idrottande kvinnan som något abnormt och avvikande i den folkliga föreställningsvärlden (Griffin, 1998).

Föreställningar om kvinnors idrottsutövande förändras. Gränser ifrågasätts och flyttas. Inte desto mindre finns det gränser och normer för vad som kan betraktas som rimligt för manligt och kvinnligt agerande. Det är i gränslandet mellan en

mytisk föreställningsvärld och en tillvaro där damidrott inte längre ses som särskilt problematisk som vi finner kvinnorna i Solby IK. Genom sitt idrottande utför kvinnorna i Solby ett symboliskt (om)definieringsarbete för kön och sexualitet inom idrotten. "Projektet" har två sidor. I sin strävan att visa sig dugliga som fotbollsspelare närmar kvinnorna sig det maskulina, kroppsligt och mentalt. Och i strävan att vara "vanliga" kvinnor riskerar de att få sin idrottsliga duglighet ifrågasatt. Att vara fotbollsspelare och samtidigt uttrycka en viss typ av femininitet förefaller inte enkelt. Kvinnorna i Solby är svårkategoriserbara i bemärkelsen att de både följer och bryter mot normerna för det feminina. Kvinnorna förkroppsligar därmed en ambivalens eftersom de förhåller sig till olika överlappande (och ibland motsägelsefulla) diskurser om genus, sport och sexualitet (Cox & Thompson 2000).

I många avseenden ser medlemmarna i Solby sig som "vanliga" tjejer. De har etablerat sig på en manligt dominerad institution som hyllar manliga värden, och visar genom sin skicklighet att kvinnor både kan spela fotboll och har på idrottsliga arenor att göra. Emellertid uttrycker kvinnorna också att de har svårt att förena vissa aspekter av det feminina med fotbollsspel. Genom att i sina berättelser beskriva andra kvinnor ("tjej-tjejer") som till viss del opassande för fotbollsmiljön legitimerar de sin egen närvaro på bekostnad av de kvinnor som inte spelar fotboll/idrott (jfr Elsrud 2004). När kvinnorna beskriver sig som pojkflickor eller berättar att de, till skillnad från andra kvinnor, inte är "rädda för att bli skitiga" eller "bryta en nagel", uttrycker de maskulinitetens dominans inom idrotten. I ett avseende ifrågasätter kvinnorna genom sitt deltagande alliansen mellan idrott och

maskulinitet. I ett annat avseende tycks de ha internaliserat en bild av fotbollsspelaren som en manlig figur.

Det är en i grunden internaliserad manlig norm som kvinnorna i Solby ger uttryck för när de uppvärderar sitt sätt att vara genom att stereotypifiera olika aspekter av femininitet. Den lesbiska närvaron i Solby IK stödjer likaså, oavsiktligt, en maskulin ordning eftersom den signalerar att kvinnor måste konvertera till en manlig sexualitet för att "duga", precis såsom myten om fotbollsflatan antyder. I berättelser om "icke-feminina" kvinnor på idrottsliga arenor rekonstrueras alltså idrott i allmänhet och fotboll i synnerhet som ett manligt revir, samtidigt som det ifrågasätts genom kvinnors fysiska närvaro.

Idrottsliga strukturer formas såväl via individuella tolkningar som via sociala organisationer, ideologier, symboler och mediala diskurser. Samma fenomen inrymmer genusformationer som är flexibla/föränderliga och statiska på samma gång. Normativa övergivanden och kontinuitet kan gå hand i hand. För kvinnorna i Solby IK utgör detta en del av den idrottsliga vardagen. De ifrågasätter samtidigt som de paradoxalt nog, i sina tolkningar av sig själva och sin gemenskap, befäster en manlig ordning. Kvinnorna i Solby IK uppfyller som idrottskvinnor varken identitetsnormerna för den "riktiga" idrottsmannen eller den "riktiga" kvinnan. De befinner sig någonstans mellan den lackande svetten i pannan och den rinnande mascaran runt ögonen.

NOTER

¹ Den historiska kopplingen mellan idrott, idrottsliga prestationer och maskulinitet diskuteras bl.a.

i Connell (1996), Messner (1992), Williams (2003), Pronger (1990) och Cahn (1994).

² Denna artikel bygger på femton intervjuer med kvinnor i det allsvenska fotbollslag som jag valt att kalla Solby IK, samt observationer i samband med träningar och matcher. Namnen på spelarna är fingerade.

³ "De återkommande diskussionerna om kvinnliga fotbollsspelares sexualitet kan förstås som ett sätt att befästa kopplingen mellan fotboll (och många andra idrottsgränar) och manlig heterosexualitet." (Fundberg, 2003:175)

LITTERATUR

- Andreasson, Jesper, 2003. "Brudar, bärs och bögar. Maskulinitet och sexualitet i en enkönad miljö." I: Johansson, Thomas & Lalander, Philip (red.), *Sexualitetens omvandlingar. Politisk lesbiskhet, unga kristna och machokulturer*. Göteborg: Daidalos.
- Barthes, Roland, 1970. *Mytologier*. Lund: Bo Cavefors Bokförlag.
- Bjurström, Erling, 1995. "Baby you can drive my car." I: Bolin, Göran & Lövgren, Karin (red.), *Om unga män*. Lund: Studentlitteratur.
- Cahn, Susan, 1994. *Coming on Strong. Gender and Sexuality in Twentieth-Century Woman's Sport*. Cambridge: Harvard University Press.
- Clasen, Patricia, 2001. "The female athlete: Dualisms and Paradox in practice." I: *Journal article in Women and Language*, Vol. 24, 2001.
- Connell, Robert, 1987. *Gender & Power*. California: Stanford University Press.
- Connell, Robert, 1996. *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Cox, Barbara & Thompson, Shona, 2000. *Multiple Bodies. Sportswomen, Soccer and Sexuality*. Auckland: Sage Publications.
- Douglas, Mary. 1966. *Purity and Danger. An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.
- Elsrud, Torun, 2004. *Taking Time and Making Journeys. Narratives on Self and the Other Among Backpackers*. Lund: Lunds universitet.
- Fundberg, Jesper, 2003. *Kom igen, Gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Griffin, Pat, 1998. *Strong Women, Deep Closets. Lesbians and Homophobia in Sport*. Champaign: Human Kinetics.

- Guttman, Allen, 1991. *Women's Sports. A History*. New York: Columbia University Press.
- Hellspång, Mats, 1991. *Korset, fanan och fotbollen. Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Johansson, Thomas, 1997. *Den skulpterade kroppen*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Johansson, Thomas, 2000. *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, P. & Johansson, T., 2002. *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Messner, Michael, 1992. *Power at Play. Sports and the Problem of Masculinity*. Boston: Beacon Press.
- Olofsson, Eva, 1989. *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Peper, Karen, 1994. "Female Athlete=Lesbian: A myth constructed from gender role expectations and lesbiphobia." I: Ringer, Jeffrey (red.), *Queer Words, Queer Images*. New York: New York University Press.
- Pronger, Brian, 1990. *The Arena of Masculinity. Sports, Homosexuality and the Meaning of Sex*. New York: St. Martins Press.
- Wegerup, Jennifer, 2003. "Söta flickor och bra fotboll." I: Fotbollsmagasinet *Offside* 3:2003.
- Strinati, Dominic, 1995. *An Introduction to Theories of Popular Culture*. London: Routledge.
- Williams, Jean, 2003. *A Game for Rough Girls? A history of women's football in Britain*. London: Routledge.

SUMMARY

The Tomboy, the Soccer-dyke and All the Rest

This article explores how female soccer players experience themselves and their bodies in relation to discourses of gender, sport and heterosexuality. Using interviews and observations the text focuses on a Swedish team that compete in a premier women's league. The findings of the article indicate that the understanding of women's experiences in sport is constructed and constituted predominantly within a hegemonic masculinity. The perspective presented approaches how the female athletes construct themselves as well as what they recon that others make of them, being both female and athletes. The article also addresses how the women negotiate with mythologies of women's sport in relation to their own experiences of being feminine.